

TOMISLAV GALOVIĆ

MILAN MOGUŠ I BAŠĆANSKA PLOČA*

Tomislav Galović
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest
Ivana Lučića 3
HR 10 000 Zagreb
tgalovic@ffzg.hr

UDK: 930.85(497.5)
003.349.1(497.5)Baška
929Moguš, M.
Pregledni članak
Ur.:2018-9-12

U članku se donosi pregled istraživačkih rezultata Milana Moguša (1927. – 2017.) vezanih za proučavanje Bašćanske ploče, toga našega najznačajnijeg nacionalnog spomenika na hrvatskome jeziku i glagoljičkom pismu iz razdoblja hrvatskoga kraljevstva i neposredno nakon njega. U osnovnim crtama rekapituliraju se znanstveno-stručni rezultati o Bašćanskoj ploči te se ukazuje na otvorena pitanja i probleme, kojima je Milan Moguš prišao i ponudio pojedina rješenja, poglavito s jezikoslovnoga gledišta. Prikazat će i analizirati njegovi radovi od kojih posebno treba izdvojiti sljedećih pet: 1) *Riječ-dvije o Bašćanskoj ploči (u povodu 890. godišnjice)* (1967.; pretisak 1988.), 2) *Bašćanska ploča u našoj znanstvenoj literaturi* (referat 1989., tekst 1997.), 3) *Povijest hrvatskoga književnoga jezika* (1993., 1995.², 2009.³), 4) *Filološki pogled na starohrvatske pravne spomenike* (2000.) i 5) *Kako pročitati Bašćansku ploču* (2011., prethodno objavljeno u *Senjskom zborniku*, sv. 37/2010).

Ključne riječi: Bašćanska ploča, Jurandvorski ulomci, hrvatski jezik, glagoljska epigrafija, dijalektologija, akcentologija, srednji vijek, Milan Moguš (1927. – 2017.)

U svom opsežnom filološko-jezikoslovnom opusu¹ istaknuti hrvatski jezikoslovac, profesor dijalektologije i povijesti hrvatskoga jezika,² redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Milan Moguš (Senj, 25. IV. 1927. – Zagreb, 19. XI. 2017.)³ posvetio je jedan segment svojih istraživanja Bašćanskoj ploči. Razumljivo je da se s tim najvažnijim hrvatskim glagoljičkim spomenikom

* Na ovom mjestu srdačno zahvaljujem prof. Blaženki Ljubović, ravnateljici Gradskog muzeja Senj, na pozivu na sudjelovanje u ovom svesku Senjskog zbornika koji je posvećen akademiku Milanu Mogušu.

¹ Usp. I. FILIPOVIĆ PETROVIĆ – B. SCHUBERT, 2016, 19–34.

² B. KUZMIĆ, 2016, 111–116, 119–120.

³ J. MAREŠIĆ, 2017, 163–169.

morao susretati kako na početku svoga znanstveno-stručnoga rada tako i već u svom poodmaklome znanstvenome opusu, napose kada je pisao sintezu povijesti hrvatskoga književnoga jezika. Predaleko bi nas odvela analiza svih studija i članaka M. Moguša, a koji su povezani s hrvatskim glagoljaštvom,⁴ ali treba odmah na početku istaknuti da je rodni mu grad Senj svojom bogatom baštinom – pisanim spomenicima na glagoljici, epigrafskim, paleografskim i tiskanim,⁵ mogao vrlo stimulativno djelovati na jedan budući istraživački vijek. No, i on se odužio svome gradu u svojim brojnim radovima, napose dijalektološkim i filološkim (npr. doktorirao je 1962. tezom *Današnji senjski govor* koja je ubrzo publicirana u *Senjskom zborniku* II/1966., potom objavio *Senjski rječnik*, 2002., itd.), a među kojima je dovoljno spomenuti one koji izravno tematiziraju glagoljašku tematiku kao što je rad *O otpisu pape Inocenta IV. senjskomu biskupu Filipu* (2000.)⁶, u kojem iznosi analizu ovoga važnog papinskog dokumenta, ili pak uređivanje zbornika radova *Senjski glagoljaški krug 1248. – 1508.* (1998.) nastalog kao rezultat rada znanstvenoga skupa održanoga u Zagrebu 21. i 22. studenog 1994. godine u povodu 500. obljetnice senjskoga glagoljskoga Misala iz 1494., u organizaciji Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Suurednik je i faksimilnog pretiska *Senjskoga glagoljskoga Misala* (iz 1494.) koji je objavila 1994. godine također Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu.⁷ Dakako da se u svemu tome ne smije izgubiti i činjenica višedesetljetnoga članstva M. Moguša u uredništvu *Senjskog zbornika – priloga za geografiju, etnologiju, ekonomiku/gospodarstvo, povijest i kulturu* u izdanju Gradskog muzeja Senj i Senjskog muzejskog društva. Točnije rečeno od 1. broja iz 1965. pa sve do broja 44. iz 2017. godine!

* * *

No, vratimo se temi iz naslova ovoga članka. U samostanskoj crkvi nekadašnje benediktinske opatije sv. Lucije,⁸ u selu Jurandvoru u blizini Baške, sve do 1934. godine nalazio se najznačajniji, najstariji i ujedno najopsežniji

⁴ Usp. popis *Izvora i literature* na kraju ovoga članka gdje se nalazi probrana bibliografija M. Moguša s naglaskom na hrvatsko glagoljaštvo.

⁵ Usp. M. BOGOVIĆ, 1994; 1994, 157–175.; 1998, 1–140.; B. LJUBOVIĆ, 2011, 649–658.

⁶ M. MOGUŠ, 2000, 235–242.

⁷ To je bibliofilsko izdanje s dodatkom uz faksimilni pretisak objavljeno pod naslovom: *Senjski glagoljski Misal 1494. Faksimilni pretisak*. Urednici Milan Moguš i Anica Nazor. Nacrt za uvez Branko Fučić, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (Pretisci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, sv. 5), 1994.

⁸ Vj. ŠTEFANIĆ 1936; 1937; I. OSTOJIĆ 1964, 168–172; A. RAGUŽIN, 1998, 43–55; A. BOZANIĆ, 2017, 120–121, 132–139. Za bašćansko područje usp. i M. MAGAŠIĆ, 1999.

hrvatski epigrafski spomenik pisan glagoljicom – Bašćanska ploča. Svojim sadržajem i uopće značenjem u povijesti, jeziku i kulturi hrvatskoga naroda zauzima istaknuto i nadasve važno mjesto. Bašćanska ploča ima i hrvatski simbolički identitetski karakter. U stručnoj je literaturi i publicistici nazivana "dragim kamenom" hrvatskoga jezika i književnosti ili "krsnim listom" hrvatskoga naroda.

Za predstavljanje Bašćanske ploče kulturnoj i znanstvenoj javnosti prvi je impuls 1851. godine dao krčki klerik i kasniji bašćanski župnik Petar Dorčić (1829. – 1887.). O svome je otkriću odmah obavijestio Ivana Kukuljevića Sakcinskog (1816. – 1889.), "oca moderne hrvatske historiografije", važnoga istraživača i izdavača povijesnih vrela u Hrvata. Od trenutka njezina otkrića za znanstveno-stručnu javnost, tj. od sredine 19. stoljeća pa sve do danas, svojim spomeničkim statusom zaokuplja pažnju istraživača različitih profila i znanstvenih usmjerenja, ali i običnih ljudi. No, koliko god o njoj bilo napisano i izgovoreno, ipak određena pitanja vezana uz nju nisu dobila zadovoljavajuće odgovore ili o njima, u najmanju ruku, postoje dosta oprečna mišljenja.

Ploča je isklesana, kako se to smatralo u starijoj literaturi između 1077. i 1105. godine, a prema rezultatima istraživanja L. Margetića bila bi izravno datirana 1105. godinom, tj. tada i klesana.⁹ No, i sam Margetić je ubrzo promijenio svoje mišljenje smatrajući najzad da je ploča datirana godinom 1120.¹⁰ što dosta usložava naše dosadašnje spoznaje.¹¹ Međutim, u svezi s datacijom Bašćanske ploče problem je puno kompleksniji. Prema riječima B. Fučića, zasigurno najvažnijeg i najistaknutijeg istraživača glagoljičke epigrafije, stvar stoji ovako: "Na početku Bašćanske ploče nema datuma. Datum je naprosto isforsiran. On je puka projekcija romantične želje za čvrsto datiranim povijesnim spomenikom. Prvi ga je u čitanje Bašćanske ploče, na sâm početak njezina teksta, uvrstio Franjo Rački 1883. Račkoga su zatim slijedili drugi kao Geitler, Crnčić i konačno najveći autoritet u slavistici Vatroslav Jagić. (...) No na početku teksta nema nikakva datuma niti bi natpis ove vrste u ono vrijeme uopće mogao započinjati s golim datumom. Bašćanska

⁹ L. MARGETIĆ, 2000, 10, 13–16 i d.

¹⁰ L. MARGETIĆ, 2007, 13.

¹¹ Prema istraživanju P. Vežića crkva sv. Lucije, po svojoj arhitekturi, pripada kraju 13. ili početku 14. stoljeća, a *Bašćanska bi ploča* po istom istraživanju bila klesana oko 1300. godine (P. VEŽIĆ, 2000, 165–186). Potonje je uistinu – s epigrafsko-paleografskog i filološko-jezikoslovnog gledišta – teško prihvatljivo. No, doza hipotetičnosti itekako je prisutna pri takvim i sličnim konstatacijama jer sve donedavna oskudnost arheoloških istraživanja i malobrojnost povijesnih dokumenata i ovdje se pokazala presudnim u donošenju konačnih zaključaka.

bi ploča morala započinjati, a tako i jest, s invokacijom "V ime Ota i Sina i Svetago Duha", a tek poslije invokacije mogla bi slijediti datacija, npr. "Let Gospodnjih toliko i toliko..." (...) Glagoljica nema posebnih znakova za brojke nego se brojke označuju određenim slovima. Kako je tekst na početku prvog retka djelomično uništen, čitači su tamo rekonstruirali pojedina glagoljska slova a zatim ih pretvarali u brojke. Tko nije opsjednut datumom, taj i danas na samom početku teksta vidi glagoljsko slovo A. A tako su ga vidjeli – ne samo vidjeli nego su ga i precrtali – naši prvi istraživači Bašćanske ploče. Tamo stoji riječ "Az", a to je "ja". Ja, u ime Oca i Sina itd."¹²

Bašćanska ploča svojim je prvim dijelom sažeti izričaj isprave (darovnice) hrvatskoga kralja Dmitra Zvonimira (1076. – 1089.) koji u svoje vrijeme poklanja određeno zemljište (ledinu) benediktincima-glagoljašima¹³ redovničke zajednice sv. Lucije kod Baške. Upravo će se na tome zemljištu izgraditi benediktinsko sakralno zdanje. Prema novijim istraživanjima, jezik Bašćanske ploče je hrvatskostaroslavenski (Stjepan Damjanović)¹⁴, odnosno hrvatska redakcija staroslavenskoga jezika. Bašćanska ploče u sadašnjoj crkvi sv. Lucije bila je lijevi plutej¹⁵ oltarne ograde kojom se dijelio prostor klera od prostora puka. Tzv. *Jurandvorski ulomci* činili bi "drugu" Bašćansku ploču (desni plutej).¹⁶ Njihov krnji tekstualni sadržaj oprezno nam otkriva opsežniji pisani predložak vrlo sličnoga sadržaja kao i sama Bašćanska ploča.¹⁷ Na njima se danas može pročitati ovo:¹⁸

- азъ оратъ ... просѣхъ ... у Звънѣмѣ ... Lucija (ulomak I.)
- križъ ... hrvatski ... (ulomak II.)
- BĪ /= broj 12/ (ulomak III.)

Ovdje ćemo ukratko ponoviti neke teze koje smo već prije iznijeli na drugom mjestu.¹⁹ Vrijeme klesanja teksta Bašćanske ploče u odnosu na njegov predložak (pretpostavljeni tekst iz samostanskog kartulara, kako je to prvi naznačio M. Barada)²⁰ koji je u suvremenoj diplomaciji definiran kao *liber*

¹² B. FUČIĆ, 2001, 122–123.

¹³ B. FUČIĆ, 1991, 311–325.

¹⁴ Usp. S. DAMJANOVIĆ, 2000, 57–67.

¹⁵ Njezine dimenzije su 197 cm u širinu i 99 cm u visinu dok njezina debljina iznosi 8 cm.

Vapnenac ploče nažalost nagrizao je zub vremena i ljudski faktor.

¹⁶ B. FUČIĆ, 1971, 157–175.

¹⁷ T. GALOVIĆ, 2015, 279–281.

¹⁸ Rekonstrukcija prema: B. FUČIĆ, 1971, 173.

¹⁹ T. GALOVIĆ, 2015, 279–281; 2016, 88, 93.

²⁰ M. BARADA, 1938, 4–5; 1988, 199–203.

traditionum ili *gesta abbatum* (M. Matijević Sokol)²¹ zapravo obuhvaća razdoblje djelovanja dvaju opata. To doduše dobiva svoju konkretnu granicu 1105. godine kada dolazi do bitnih promjena u političkim prilikama srednjovjekovne Hrvatske.²² Promjenom dinastije, odnosno dolaskom Kolomana (1070. – 1116.) na kraljevsko prijestolje novouspostavljenoga Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva – što je više nego uspješno u svojim radovima pokazao L. Margetić – pronalazimo glavni motiv nastanka Bašćanske ploče: prije dolaska novoga vladara pokazati i zaštititi stečena prava.²³

Znanstveno-stručna literatura o Bašćanskoj ploči uistinu je obimna, ali ona takva mora i biti jer se radi o prvorazrednome nacionalnom spomeniku i simbolu. Tomu najizravnije svjedoči dvosveščani zbornik radova pod naslovom *Bašćanska ploča* (Zagreb – Krk – Rijeka 1988.) gdje su pretiskani svi važniji radovi objavljeni u razdoblju od 1853. do 1988. godine, tj. Od P. J. Šafařika do N. Klaić. Potom je u prosincu 1989. godine u Zagrebu i Splitu održan znanstveni skup "Zvonimir, kralj hrvatski" u povodu 900. obljetnice smrti kralja Zvonimira (1089. – 1989.). Kao rezultat njegova rada tiskan je 1997. istoimeni zbornik te se određeni dio radova u tome zborniku – što izravno što neizravno – tematikom odnosi upravo na Bašćansku ploču. I na koncu, 18. i 19. svibnja 2000. godine održan je znanstveni skup "900 godina Bašćanske ploče" u Baški i Jurandvoru na otoku Krku te ubrzo iste godine i tiskan zbornik radova pod naslovom *900 godina Bašćanske ploče (1100. – 2000.)*. Osim toga o Bašćanskoj je ploči objavljeno dosta pojedinačnih radova²⁴ te dvije značajne monografije. Prva nosi naslov *O Bašćanskoj ploči*, odnosno u drugom izdanju *Bašćanska ploča*, autora L. Margetića²⁵ (koji je potom ista pitanja još jednom temeljito razradio)²⁶ i druga autora M. Žagara *Kako je tkan tekst Bašćanske ploče*,²⁷ dok su s filološko-jezikoslovnoga stajališta iznimno važni radovi S. Damjanovića.²⁸

²¹ M. MATIJEVIĆ SOKOL, 2007, 11–13; 2014, 128–130.

²² T. GALOVIĆ, 2015, 281.

²³ L. MARGETIĆ, 2000, 10, 22–27. Usp. i T. GALOVIĆ, 2015, 279–281; 2016, 88, 93.

²⁴ Većina ih je popisana u: P. STRČIĆ, 2005, 305–320. Usp. i B. FRANOLIĆ – M. ŽAGAR, 2008, 12, 63, 67, 103–104; L. MARGETIĆ, 2001, 1–34; S. DAMJANOVIĆ 2012, 214–218; L. ANIČIĆ, 2012, 115–126; M. LUKIĆ – V. BLAŽEVIĆ KREZIĆ, 2014, 73–94; L. ANIČIĆ, 2016. Sve to dostatno upućuje na potrebu izrade zasebne deskriptivne bibliografije o Bašćanskoj ploči u kojoj bi trebali biti popisani svi radovi od 1988. (kada je bila objavljena predmetna bibliografija) do danas.

²⁵ L. MARGETIĆ, 1997/I. izdanje/; 2000/II. dopunjeno izdanje/; 2000, 351–386.

²⁶ L. MARGETIĆ, 2001, 1–19; 2007, 1–15.

²⁷ M. ŽAGAR, 1997.

²⁸ S. DAMJANOVIĆ 2008, 167–180. (= Jezik Bašćanske ploče). Tu su izloženi svi rezultati dugogodišnjega istraživanja jezika Bašćanske ploče.

Stoga ćemo u ovome članku podrobnije prikazati i analizirati radove M. Moguša koji se izravno odnose na tematiku i problematiku Bašćanske ploče, od kojih ovdje posebno izdvajamo sljedećih pet: 1) *Riječ-dvije o Bašćanskoj ploči (u povodu 890. godišnjice)* (1967.; pretisak 1988.), 2) *Bašćanska ploča u našoj znanstvenoj literaturi* (referat 1989., tekst 1997.), 3) *Povijest hrvatskoga književnoga jezika* (1993., 1995.², 2009.³), 4) *Filološki pogled na starohrvatske pravne spomenike* (2000.) i 5) *Kako pročitati Bašćansku ploču* (2011., prethodno objavljeno u *Senjskom zborniku*, sv. 37/2010).

* * *

Skrenimo odmah pozornost da u svim svojim radovima M. Moguš koristi oblik *Bašćanska ploča* smatrajući ga ispravnim dok mi u radu koristimo oblik *Bašćanska ploči* koji je više udomaćen u našoj slavističkoj i paleoslavističkoj literaturi te je s lokalnog jezikoslovnog aspekta najprihvaćeniji²⁹ uz napomenu da su Bašćani cakavci.

Kronološki gledajući prvi tekst o Bašćanskoj ploči M. Moguš je napisao i objavio u povodu njezine 890. godišnjice, a to je bilo 1967. godine u *Kolu – časopisu za književnost i kulturu*, pod naslovom *Riječ-dvije o Bašćanskoj ploči*.³⁰ Glavna teza rada jest – pozivajući se na J. Hamma – da je na početku Bašćanske ploče datacija, tj. "slova (brojke) iza znaka križa u gornjem lijevom uglu treba čitati: č.n.ž. (1077)". Ti su dokazi J. Hamma, prema M. Mogušu, "zaista uvjerljivi i mnogi se, s pravom, priklanjaju toj tezi. Ako je to tako, onda početak klesanja pada u doba vladanja kralja Zvonimira, a to znači da je ploča nastala čak 23 godine prije nego što smo do sada, smatrajući zajedno s F. Račkim godinu 1100. pouzdanom, učili iz naših udžbenika i priručniku, enciklopedija i knjiga".³¹ Budući se Vj. Štefanić usprotivio takvom rješenju M. Moguš je, podupirući mišljenje J. Hamma, predložio sljedeće: "Ako bih sa svoje strane mogao pridonijeti što rasvjetljavanju ovoga pitanja, onda moram reći da izreka "Vb dni svoje" može osim značenja "za svoje vladavine" značiti i "u svoje vrijeme, svojevremeno, svojedobno" i, prema tome, prijeporno mjesto možemo pročitati kao "dao je Zvonimir...

²⁹ Na temelju razgovora s domaćim ljudima s užega i širega bašćanskog područja (Baška, Batomalj, Draga Baška, Jurandvor) utvrđeno je da se na tomu području upotrebljava izraz *bascanski*, ali da ipak prevladava *bašćanski*.

³⁰ M. MOGUŠ, 1967, 322–326. Isti je članak pretiskan i u zborniku *Bašćanska ploča*, sv. I. (Rasprave, studije, članci i ulomci iz cjelovitih djela), ur. Andre Mohorovičić i Petar Strčić, Zagreb – Krk – Rijeka: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Povijesno društvo otoka Krka, Povijesno društvo Rijeka, 1988, 263–267.

³¹ M. MOGUŠ, 1967, 324.

svojedobno". To znači: dao je (darovao) prije izvjesnog vremena. Kada? O tome ne odlučuje *ovaj* dio teksta nego godina klesanja. Pitanje je dakle da li na početku ploče *jest* uklesana godina ili *nije*".³² Opremljeniji se za potonje, M. Moguš nedvosmisleno je pristao uz stajalište da je na početku Bašćanske ploče isklesana godina podupirući Hammovo datiranje, i to tako da je "Držiha pisao za Zvonimirova života", dok bi Dobrovitov tekst bio klesan kasnije. Sumirajući svoje gledište "da je u vrijeme klesanja prvog dijela pisarska tradicija bila jača negoli kod drugog dijela. Možda bi nam i to moglo značiti da je početno klesanje vremenski bilo odvojeno od drugog".³³ Na ovakve teze nije trebalo dugo čekati odgovor. U članku *Nekoliko napomena o Bašćanskoj ploči* iz 1969. godine³⁴ N. Klaić iznosi kritiku zamjerivši M. Mogušu prije svega tumačenje riječi "v dni svoje" kao – "prije izvjesnog vremena". Zamjera mu i bezrezervno prihvaćanje datacije Bašćanske ploče u 1077. godinu koju predlaže J. Hamma, jer se pozicija godine na početku ovakvog zapisa "protive i običaji u diplomatskoj praksi".³⁵

Drugi tekst jest zapravo referat pod naslovom *Bašćanska ploča u našoj znanstvenoj literaturi* održan na već spomenutom znanstvenom skupu "Zvonimir, kralj hrvatski" u Zagrebu i Splitu 1989. godine, a objavljen u zborniku radova istoimenoga skupa pod uredništvom I. Goldsteina u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.³⁶ U tome kraćem tekstu, ali opremljenom iscrpnom bibliografijom temeljenom na zborniku *Bašćanska ploča I-II.* iz 1988., ukazuje se na brojnost istraživačkih rezultata koje M. Moguš ovako ocjenjuje: "Košara tih vrijednih darova nije pretrpana, ali svjedoči o znatnom i, još više, kontinuiranom kulturnom i znanstvenom interesu za ovaj spomenik, čak i prije negoli je Akademija osnovana. Iz zbornika (*Bašćanska ploča I-II.*, op. T. G.) se vidi da se svakih dvadeset mjeseci pojavilo duže ili kraće razlaganje o ovom našem tekstu i njegovu pismu u kamenu uklesanom".³⁷ U nastavku se iznose filološki, povijesni, pravni i arheološki problemi Bašćanske ploče te zaključuje da kad imamo sve ovo u vidu, a što je samo "prelet kroz rasprave pohranjene sada na jednome mjestu u ovome zborniku (*Bašćanska ploča I-II.*, op. T. G.),

³² M. MOGUŠ, 1967, 325.

³³ M. MOGUŠ, 1967, 326.

³⁴ N. KLAIĆ, 1969, 1–14.

³⁵ T. GALOVIĆ, 2014, 435–436.

³⁶ M. MOGUŠ, 1997, 75–90.

³⁷ M. MOGUŠ, 1997, 75.

nije čudo što je Bašćanska ploča privlačila sebi toliko znanstvenika svake ruke. A nije čudo što je nadahnjivala i umjetnike, glazbenike i pjesnike ponajprije".³⁸

U predgovoru svojoj vrlo važnoj knjizi *Povijest hrvatskoga književnoga jezika* M. Moguš ističe: "Mnogi su smatrali da je premalo djela koja podrobnije osvjetljavaju bogatu povijest hrvatske pisane riječi od Bašćanske ploče do naših dana. Uvjerivši se u opravdanost takva mišljenja, pristupio sam izradi ove knjige".³⁹ Takva knjiga pruža panoramski pregled povijesti hrvatskoga književnoga jezika te je do danas doživjela tri hrvatska izdanja (1993., 1995.², 2009.³) te prijevod na engleski (*A History of the Croatian Language: Toward a Common Standard*, 1995.)⁴⁰ i njemački (*Geschichte der Kroatischen Literatursprache*, 2001.)⁴¹ jezik čim je učinjen velik i krupan korak na polju promocije povijesti hrvatskoga jezika u međunarodnoj filološkoj-jezičnoj zajednici. Ovdje ćemo se zadržati na trećem, proširenom hrvatskom izdanju. Tu je Bašćanska ploča predstavljena sljedećim riječima: "Na *Bašćanskoj ploči* uklesano je oko 100 riječi u 13 redaka. To je više od prosjeka jer tekstovi što idu u sâm početak pismenosti obično nisu sačuvani u prvotnoj punini. Već po toj karakteristici predstavlja *Bašćanska ploča* određenu posebnost. Tekst *Bašćanske ploče* ima sve odlike starohrvatskoga jezika na prijelazu iz 11. u 12. stoljeće s pokojim elementom crkvenoslavenskoga liturgijskoga jezika".⁴² Nadalje, M. Moguš po sadržaju Bašćansku ploču definira prvenstveno kao povijesni dokument u kojem je nalazi "uklesana prva hrvatska potvrda Zvonimirova imena kao hrvatskoga kralja", te da je Zvonimir "V dni svoje" darovao "zemlju (ledinu) crkvi svete Lucije nedaleko od Baške (na otoku Krku), kao i zapis o tadanjim kraljevim pratiocima koji su bili svjedoci njegova darovničkoga čina".⁴³ Zanimljivo je zamijetiti da M. Moguš ovdje zanemaruje svoj rad iz 1967. i tumačenje "V dni svoje" u značenju "prije izvjesnog vremena". Također se odriče i pretpostavljene datacije na početku teksta. No, Bašćanska je ploča – piše M. Moguš – i pravni dokument jer sadržava sve bitne "elemente darovnice kao pravnoga akta".⁴⁴ U jezičnom smislu iznosi vrlo instruktivne primjere i definicije jer Bašćanska ploča je i jezični spomenik: "Možda je po jeziku, odnosno po pismu, po glagoljici, najviše poznata. Radi se o dokumentu

³⁸ M. MOGUŠ, 1997, 78.

³⁹ M. MOGUŠ, 1993, 5.

⁴⁰ Translated by Lelija Sočanac, Alexander Hoyt (Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1995.).

⁴¹ Übersetzt von Nicole Emmerich; unter Mitarbeit von Mario Grčević (Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2001.).

⁴² M. MOGUŠ, 2009, 18.

⁴³ M. MOGUŠ, 2009, 18.

⁴⁴ M. MOGUŠ, 2009, 18–19.

koji pokazuje da se glagoljica proširila do zapadne periferije slavenskoga juga i da je baš na našem tlu počela ne samo svoje prvotno oble likove zamjenjivati uglatima nego da su glagoljaši u svojoj "uglatosti" pronalazili i vlastita rješenja (npr. znak za tzv. *hrvatski poluglas* i sl.). *Bašćanska ploča* pokazuje najstariju verziju postupnoga prodora jezika hrvatskoga puka u knjigu, pa se s pravom smatra prvim dokumentom hrvatskoga književnoga jezika. S obzirom na jezik postala je *Bašćanska ploča* svojevrstan kamen-temeljac na kojemu se gradila zgrada pisanoga jezika u Hrvata. U tekst *Bašćanske ploče* uklesane su mnoge riječi što ih rabimo i danas: i *ime* i *oca* i *sina* i *opat* i *pisah* i *da* i *kralj* i *Luciju* i *župan* i *Jakov* i *to* i *poreče* i *Bog* i *apostola* i *amen* itd. *Bašćanska je ploča*, osim svega navedenoga, i književni spomenik, spomenik književno komponiranoga teksta. Ona je za nas upravo početak hrvatske srednjovjekovne književnosti, prva očuvana stranica te književnosti. Iz toga slijedi još jedan važan zaključak: hrvatski je jezik od samoga početka pisani, književni jezik i po tome će za Hrvate postajati standardnim".⁴⁵ Ovakvim riječima – biranim i jezično-stilski lijepo sročenicim – teško se što može dodati, a da se ostane u filološko-jezikoslovnim okvirima jer je u njima sadržano sve bitno o Bašćanskoj ploči.

Razmatrajući pak tri temeljna starohrvatska pravna spomenika M. Moguš objavljuje članak u *Novljanskom zborniku* (br. IV) iz 2000. godine u izdanju Narodne čitaonice i knjižnice Novi Vinodolski dajući filološki pogled na Vinodolski zakon i tek jednim dijelom na Bašćansku ploču dok Istarski razvod promatra samo kontekstualno u odnosu na prethodna dva spomenika.⁴⁶ Komparira prvonavedena dva spomenika te u osnovnim crtama donosi historijat njihovih istraživanja. Bašćansku ploču definira ne samo kao povijesni već i kao pravni spomenik te je drži prvim i pravim hrvatskim spomenikom pisan uglatom, tj. hrvatskom glagoljicom.⁴⁷ No, primjećuje i "besjednovni stih" u tekstu Bašćanske ploče.⁴⁸

Kao zaokruženu cjelinu svoga bavljenja Bašćanskom pločom M. Moguš je 2011. publicirana brošura pod naslovom *Kako pročitati Bašćansku ploču*. Tiskana je povodom postavljanja odljeva Bašćanske ploče u predvorju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, koja je brošuru i objavila u svojoj seriji Posebna izdanja.⁴⁹ Njezin se pak tekst u cijelosti temelji na prethodno

⁴⁵ M. MOGUŠ, 2009, 19.

⁴⁶ M. MOGUŠ, 2000, 65–70.

⁴⁷ M. MOGUŠ, 2000, 66.

⁴⁸ M. MOGUŠ, 2000, 69.

⁴⁹ Tom je zgodom objavljena i brošura Ante Stamaća *Bašćanska ploča kao književno djelo* (Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011.).

objavljenom istoimenom članku u *Senjskom zborniku* (sv. 37) iz 2010. godine.⁵⁰ M. Moguš u osnovnim crtama znalački analizira sve vezano uz jezik Bašćanske ploče referirajući se pritom ponajviše, ali i s punim pravom i odgovorno, na B. Fučića i S. Damjanovića.⁵¹ Njihove pak rezultate prihvaća ili ih nadograđuje pojašnjavajući pojedina otvorena pitanja te dajući svoje opservacije. U tom pogledu naglašava da je cjelovita naglasna predodžba teksta Bašćanske ploče izostala iako je B. Fučić upozorio da taj tekst treba čitati s čakavskom akcentuacijom, dok je S. Zubčić u svom radu *Prilog akcenatskoj rekonstrukciji Bašćanske ploče*⁵² pružila model za utvrđivanje metodologije istraživanja teksta Bašćanske ploče. Iako komentira Fučića, smetnuo je navesti činjenicu da je upravo on u Fučićevu poglavlju *Hrvatski glagoljski i ćirilski natpisi* u kapitalnoj ediciji *Hrvatska i Europa – kultura, znanost i umjetnost. Sv. I. Srednji vijek (VII – XII. stoljeće) – rano doba hrvatske kulture* (1997.,²2007.)⁵³ izvršio akcentuaciju teksta Bašćanske ploče. To je Fučić dakako prihvatio.⁵⁴ Stoga, M. Moguš piše da za "razliku od ta dva pokušaja (B. Fučić i S. Zubčić, op. T. G.) nastojao sam akcentuirati cijeli tekst, uzimajući u obzir i one slovne znakove kojima su se označavale brojke (npr. BĪ = 12, G = 4) jer su se i one zacijelo izgovarale pri čitanju teksta Bašćanske ploče".⁵⁵ Zaključke temelji i na istraživanjima iznesenim u svojoj knjizi *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika* (1971.), odnosno ključnoj recentnoj monografiji *Povijesna fonologija hrvatskoga jezika* (2010.) gdje se na brojim mjestima upravo referira na tekst Bašćanske ploče.⁵⁶

Najzad, ovako izgleda tekst Bašćanske ploče prema tumačenju i čitanju M. Moguša:

*Āzъ vъ ĩme Otcā i Sĭna i Svetāgo Dūha. Āzъ
opātъ Drъžĭha pĭsāhъ sĕ o ledĭni južĕ
dā Zъvъnĭmĭrъ, krālъ hrъvātъskŷ vъ
dni svoę vъ svetŷju Lucŷju i svedo*

⁵⁰ Taj podatak (M. MOGUŠ, 2010, 33–44) nije apostrofirani i u samoj brošuri (M. MOGUŠ, 2011).

⁵¹ Usp. B. FUČIĆ, 1982.; S. DAMJANOVIĆ 2008, 167–180.

⁵² S. ZUBČIĆ, 2005, 449–464. Iako se ime autorice navodi, tehničkom omaškom, potpuna referenca ovoga rada nije zastupljena u M. MOGUŠ, 2010, 33–44.

⁵³ Zasebno objavljeno također na francuskom i engleskom jeziku.

⁵⁴ B. FUČIĆ, 1997, 268; 2007, 268.

⁵⁵ M. MOGUŠ, 2011, 12.

⁵⁶ Usp. M. MOGUŠ, 2010, 21, 37, 40, 43–45, 56–59, itd.

*mī: župānъ Desimra Krъbāvê, Mraīnъ vъ Lī
cê, Prbъnēbъza sъ pōslъ Vinōdolê, Ėkovъ v o
tōcê. Da ižê to porečê, klъnī i Bōg i .bī.(= dvâ nâ desête) apōstola i .G. (=četire) e
vanjelīsti i svetâê Lucīê, amēnъ. Da ižê sdê žīvê
tъ, molī zâ ne Bōga. Āzъ opātъ Dbrovītъ zъ
dâhъ crêkъnъ sīju i svoêju brātiju sъ dev
etijū vъ dni kъnêza Kosmъta oblād
ājūcāgo vъsū Kъrāinu. I bēše vъ tъ dnī M
ikūla vъ Otōčъci sъ svetūju Luciju vъ eđino.⁵⁷*

Odnosno u suvremenome hrvatskom jeziku:

*Ja, u ime Oca i Sina i Svetoga Duha.
Ja opat Držiha pisah ovo o ledini koju
dade Zvonimir, kralj hrvatski,
u svoje dane svetoj Luciji
pred svjedocima: županom Desimirom iz Krbave, Martinom iz
Like, Pribenežom poslanikom iz Vinodola, Jakovom iz otoka.
Tko to porekne, neka ga Bog prokune i 12 apostola i 4
evanđelista i sveta Lucija. Amen.
Da tko ovdje živi, moli za njih Boga.
Ja opat Dobrovit zidah ovu crkvu sa svoje devetero braće
u dane kneza Kosmata koji je vladao cijelom Krajinom.
I u te dane bio je (samostan) sv. Mikule u Otočcu
sa svetom Lucijom u zajednici.⁵⁸*

* * *

Umjesto zaključka možemo jednostavno kazati da je M. Moguš, zaslužni hrvatski jezikoslovac, najviše pridonio proučavanju Bašćanske ploče upravo na polju povijesti hrvatskoga jezika – fonologije i akcentologije, a njegov rad jest i bit će pouzdan oslonac svim budućim istraživanjima na tome znanstvenom području te se njegovim rezultatima neće moći zaobići i(li) zanemariti.

⁵⁷ M. MOGUŠ, 2011, 12–13.

⁵⁸ M. MOGUŠ, 2011, 13.

Izvori i literatura

- Luka ANIČIĆ, Glagoljski natpisi otoka Krka kao povijesni izvor, *Vjesnik Istarskog arhiva*, 19, Pazin, 2012, 115–126.
- Luka ANIČIĆ, Corpus analysis of Glagolitic inscriptions from the island of Krk and a problem with the current dating hypothesis of Baška tablet, *Mélanges de l'École française de Rome - Moyen Âge* [En ligne], 128-2 | 2016, mis en ligne le 09 septembre 2016, consulté le 05 septembre 2018. URL : <http://journals.openedition.org/mefrm/3357>; DOI : 10.4000/mefrm.3357
- Miho BARADA, Bašćanska ploča, *Zlatno klasje. Prosvjetni list Hrvatskoga književnoga društva sv. Jeronima*, 1, Zagreb, 1938, 4–5.
- Miho BARADA, Bašćanska ploča, u: *Bašćanska ploča*, sv. II. (Enciklopedijski članci, napisi iz zbirke izvora, priručnika, kataloga, leksikona i vodiča; Novinski članci; Bašćanska ploča u umjetnosti; Dodatak), ur. Andre Mohorovičić i Petar Strčić, Zagreb – Krk – Rijeka: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Povijesno društvo otoka Krka, Povijesno društvo Rijeka, 1988, 199–203.
- Bašćanska ploča I. = Bašćanska ploča*, sv. I. (Rasprave, studije, članci i ulomci iz cjelovitih djela), ur. Andre Mohorovičić i Petar Strčić, Zagreb – Krk – Rijeka: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Povijesno društvo otoka Krka i Povijesno društvo Rijeka, 1988.
- Bašćanska ploča II.* = 1988. *Bašćanska ploča*, sv. II. (Enciklopedijski članci, napisi iz zbirke izvora, priručnika, kataloga, leksikona i vodiča; Novinski članci; Bašćanska ploča u umjetnosti; Dodatak), ur. Andre Mohorovičić i Petar Strčić, Zagreb – Krk – Rijeka: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Povijesno društvo otoka Krka, Povijesno društvo Rijeka, 1988.
- Mile BOGOVIĆ, *Glagoljica u Senju*, Senj, 1994.
- Mile BOGOVIĆ, Počeci i uspon glagoljice u Senju, *Riječki teološki časopis*, 2, Rijeka, 1994, 157–175.
- Mile BOGOVIĆ, Hrvatsko glagoljsko tisućljeće, *Senjski zbornik*, 25, Senj, 1998, 1–140.
- Anton BOZANIĆ, *Baška i bašćansko područje: povijesni hod i drevna župa*, Baška, 2017.
- Stjepan DAMJANOVIĆ, Rezultati i perspektive istraživanja jezika Bašćanske ploče, u: *900 godina Bašćanske ploče (1100.-2000.)*. Zbornik radova, ur. Anton Bozanić, Milan Radić, Petar Strčić i izvršni ur. Josip Žgaljić, Baška: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 42. Posebno izdanje, sv. 36.), Rijeka, Baška, 2000, 57–67.
- Stjepan DAMJANOVIĆ, *Jezik hrvatskih glagoljaša*, Zagreb, 2008.
- Stjepan DAMJANOVIĆ, *Slovo iskona. Staroslavenska / starohrvatska čitanka*, Zagreb, 2012.
- 900 godina Bašćanske ploče (1100.-2000.)*. Zbornik radova, ur. Anton Bozanić, Milan Radić, Petar Strčić i izvršni ur. Josip Žgaljić, Baška: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 42. Posebno izdanje, sv. 36.), Rijeka, Baška, 2000.

- Ivana FILIPOVIĆ PETROVIĆ – Bojana SCHUBERT, Bibliografija radova akademika Milana Moguša, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 20, Zagreb, 19–34.
- Branko FRANOLIĆ – Mateo ŽAGAR, *A Historical Outline of Literary Croatian & The Glagolitic Heritage of Croatian Culture*, Zagreb – London: Erasmus Publisher Ltd. – Zagreb (Special Edition) & Croatian Students and Young Professionals Network – London, 2008.
- Branko FUČIĆ, Jurandvorski ulomci, *Krčki zbornik 3 /= Spomenica gimnazije "Čedo Žic" u Krku 1921 – 1971/*, 1971, Krk, 157–175. + IV tab.
- Branko FUČIĆ, *Glagoljski natpisi*, Zagreb, 1982.
- Branko FUČIĆ, I benedettini glagoliti croati, u: *Homo – imago et amicus Dei/ The man – image and friend of God/ Der Mensch – Bild und Freund Gottes/ L'uomo – imagine ed amico di Dio. Miscellanea in honorem Ioannis Golub – Čovjek – slika i prijatelj Božji. Zbornik u čast Ivana Goluba*, ur. Ratko Perić, Romae/ Rim, 1991, 311–325.
- Branko FUČIĆ, Hrvatski glagoljski i ćirilski natpisi, u: *Hrvatska i Europa – kultura, znanost i umjetnost. Sv. I. Srednji vijek (VII – XII. stoljeće) – rano doba hrvatske kulture*, ur. Ivan Supićić, Zagreb, 1997, 258–283.
- Branko FUČIĆ, *Terra incognita*, III. izdanje, Zagreb, 2001.
- Branko FUČIĆ, Hrvatski glagoljski i ćirilski natpisi, u: *Hrvatska i Europa – kultura, znanost i umjetnost. Sv. I. Srednji vijek (VII – XII. stoljeće) – rano doba hrvatske kulture*, ur. Ivan Supićić, Zagreb, 2007, 258–283.
- Tomislav GALOVIĆ, Teme iz povijesti otoka Krka u opusu Nade Klaić, u: *Nada Klaić i njezin znanstveni i nastavni doprinos razvoju historiografije. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Zagrebu 29.-30. studenog 2013. godine*, ur. Tomislav Galović i Damir Agičić, 2014, 429–448.
- Tomislav GALOVIĆ, Hrvatska glagoljička, ćiriljička i latinička pisana kultura u ranome srednjem vijeku, u: *Nova zraka u europskom svjetlu. Hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku (oko 550 – oko 1150)*, ur. Zrinka Nikolić Jakus, Zagreb, 2015, 272–295.
- Tomislav GALOVIĆ, Historical Circumstances of the Appearance of Medieval Cartularies in Croatia, *Initial. A Review of Medieval Studies*, 4, Bloomington, 2016, 73–95.
- Nada KLAIĆ, Nekoliko napomena o Bašćanskoj ploči (U povodu priloga M. Moguša, Riječ-dvije o Bašćanskoj ploči, "Kolo", 4, 1967), *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 25, Zagreb, 1969, 1–2., 1–14.
- Nada KLAIĆ, Nekoliko napomena o Bašćanskoj ploči (U povodu priloga M. Moguša, Riječ-dvije o Bašćanskoj ploči, "Kolo", 4, 1967), u: *Bašćanska ploča*, sv. I. (Rasprave, studije, članci i ulomci iz cjelovitih djela), ur. Andre Mohorovičić i Petar Strčić, Zagreb – Krk – Rijeka, 1988, 268–281.
- Boris KUZMIĆ, Šezdeset i pet godina Katedre za dijalektologiju i povijest hrvatskog jezika na Sveučilištu u Zagrebu, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 20, Zagreb, 2016, 111–127.

- Milica LUKIĆ – Vera BLAŽEVIĆ KREZIĆ, Bašćanska ploča kao književno nadahnuće i instrument lingvostilističke analize, *Anafora. Časopis za znanost o književnosti*, I, Osijek, 2014, 73–94.
- Blaženka LJUBOVIĆ, Doprinos akademika Branka Fučića proučavanju glagoljske baštine grada Senja, u: *"Az grišni diak Branko pridivkom Fučić"* – Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920. – 1999.) / *"I, the Errant Pupil Branko, Surnamed Fučić"* – Conference Papers from the International Scholarly Seminar on the Life and Work of Academician Branko Fučić (1920-1999), priredio / edited by Tomislav Galović, Malinska – Rijeka – Zagreb, 2011, 649–658.
- Mauricije MAGAŠIĆ, *Kaštel Baška i njegovo područje*, Krk, 1999.
- Jela MARESIĆ, In memoriam Milan Moguš, *Folia onomastica Croatica*, 26, Zagreb, 2017, 163–169.
- Lujo MARGETIĆ, *O Bašćanskoj ploči*, Krk, 1997.
- Lujo MARGETIĆ, *Bašćanska ploča*, Rijeka, 2000.
- Lujo MARGETIĆ, *Hrvatska i Crkva u srednjem vijeku. Pravnopovijesne i povijesne studije*, Rijeka, 2000.
- Lujo MARGETIĆ, Neka pitanja iz starije povijesti sjevernog Jadrana, *Croatica Christiana periodica*, 48, Zagreb, 2001, 1–54.
- Lujo MARGETIĆ, O nekim osnovnim problemima Bašćanske ploče, *Croatica Christiana periodica*, 60, Zagreb, 2007, 1–15.
- Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL, Samostanski memorijalni zapisi (libri traditionum) srednjega vijeka i uloga svećenika-pisara (pranotara), u: *2. Istarski povijesni biennale – 2nd Istrian history biennale: Sacerdotes, iudices, notarii... – posrednici među društvenim skupinama/Sacerdotes, iudices, notarii... – mediators among social groups. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa/Conference Papers from the International Scientific Conference*, sv. 2/2nd vol., ur. Neven Budak, Poreč – Pula, 2007, 5–19.
- Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL, *Studia diplomatica. Rasprave i prinosi iz hrvatske diplomatike*, Zagreb, 2014.
- Milan MOGUŠ, Današnji senjski govor, *Senjski zbornik*, 2, Senj, 1966, 5–152.
- Milan MOGUŠ, Riječ-dvije o Bašćanskoj ploči (u povodu 890. godišnjice), *Kolo – časopis za književnost i kulturu*, 4, Zagreb, 1967, 322–326.
- Milan MOGUŠ, *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika*, Zagreb, 1971.
- Milan MOGUŠ, Glagoljica kao ortografski uzorak u hrvatskoj književnosti, *Slovo*, 34, Zagreb, 1984, 263–268.
- Milan MOGUŠ, Riječ-dvije o Bašćanskoj ploči (u povodu 890. godišnjice), u: *Bašćanska ploča*, sv. I. (Rasprave, studije, članci i ulomci iz cjelovitih djela), ur. Andre Mohorovičić i Petar Strčić, Zagreb – Krk – Rijeka, 1988, 263–267. (= pretisak članka iz: *Kolo – časopis za književnost i kulturu*, 4, Zagreb, 1967, 322–326.)
- Milan MOGUŠ, *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb, 1993, 1995.²

- Milan MOGUŠ, *A History of the Croatian Language: Toward a Common Standard* (translated by Lelija Sočanac, Alexander Hoyt), Zagreb, 1995.
- Milan MOGUŠ, Bašćanska ploča u našoj znanstvenoj literaturi, u: *Zvonimir, kralj hrvatski. Zbornik radova*, ur. Ivo Goldstein, Zagreb, 1997, 75–90.
- Milan MOGUŠ, Filološki pogled na starohrvatske pravne spomenike, *Novljanski zbornik*, 4, Novi Vinodolski, 2000, 65–70.
- Milan MOGUŠ, O otpisu pape Inocenta IV. senjskomu biskupu Filipu, u: *Riječki filološki dani. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani održanoga u Rijeci od 3. do 5. prosinca 1998.*, knjiga III., ur. Diana Stolac, Rijeka, 2000, 235–242.
- Milan MOGUŠ, *Geschichte der Kroatischen Literatursprache*, (übersetzt von Nicole Emmerich; unter Mitarbeit von Mario Grčević), Zagreb, 2001.
- Milan MOGUŠ, *Senjski rječnik*, Zagreb – Senj, 2002.
- Milan MOGUŠ, *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, Zagreb, 2009.
- Milan MOGUŠ, Pozvana predavanja na sjednici Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskoga sabora (26. ožujka 2009.), *Jezik*, 3, Zagreb, 2009, 82–84.
- Milan MOGUŠ, Kako pročitati *Bašćansku ploču*, *Senjski zbornik*, 37, Senj, 2010, 33–44.
- Milan MOGUŠ, *Povijesna fonologija hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2010.
- Milan MOGUŠ, *Kako pročitati Bašćansku ploču*, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica (Posebna izdanja), 2011.
- Milan MOGUŠ – Željko BUJAS, *Kompjutorska konkordancija Razvoda istarskoga*, Zagreb, 1976.
- Ivan OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima. Sv. II: Benediktinci u Dalmaciji – Benedictini in Croatia et regionibus finitimis. Vol. II: Benedictini in Dalmatia*, Split, 1964.
- Alojzije RAGUŽIN, *Glasovita župa Baška*, knjiga I., Krk, 1998.
- Senjski glagoljaški krug 1248. – 1508. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Zagrebu 21. i 22. studenog 1994. godine u povodu 500. obljetnice senjskoga glagoljskoga Misala iz 1494.*, ur. Milan Moguš, Zagreb, 1998.
- Senjski glagoljski Misal 1494. Faksimilni pretisak.* Urednici Milan Moguš i Anica Nazor. Nacrt za uvez Branko Fučić, Zagreb, 1994.
- Ante STAMAC, *Bašćanska ploča kao književno djelo*, Zagreb, 2011.
- Petar STRČIĆ, Temeljiti preokret u proučavanje Bašćanske ploče, *Kolo – Časopis Matice hrvatske*, 3, Zagreb, 2005, 305–320.
- Vjekoslav ŠTEFANIĆ, Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku, *Croatia Sacra – arkiv za crkvenu povijest Hrvata / Croatia Sacra – commentari historiae Sacrae Croatorum*, 11–12, Zagreb, 1936, 1–86.
- Vjekoslav ŠTEFANIĆ, *Opatija sv. Lucije u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku*, Zagreb, 1937.

- Pavuša VEŽIĆ, Arhitektura crkve i pregrade kora svete Lucije u Jurandvoru, u: *900 godina Bašćanske ploče (1100.-2000.)*. Zbornik radova, ur. Anton Bozanić, Milan Radić, Petar Strčić i izvršni ur. Josip Žgaljić, Rijeka – Baška 2000, 165–186.
- Sanja ZUBČIĆ, Prilog akcenatskoj rekonstrukciji Bašćanske ploče, u: *Drugi Hercigonjin zbornik*, ur. Stjepan Damjanović, Zagreb, 2005, 449–464.
- Zvonimir, kralj hrvatski. Zbornik radova, ur. Ivo Goldstein, Zagreb, 1997.
- Mateo ŽAGAR, *Kako je tkan tekst Bašćanske ploče*, Zagreb: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 37. *Posebno izdanje*, sv. 31.), Zagreb, 1997.

PRILOG

Iz osobne suradnje s akademikom M. Mogušem i akademikom P. Šimunovićem donosimo ovdje njihovu zajedničku recenziju koju su u ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu napisali za zbornik radova *Az grišni diak Branko pridivkom Fučić – Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920. – 1999.) / I, the Errant Pupil Branko, Surnamed Fučić – Conference Papers from the International Scholarly Seminar on the Life and Work of Academician Branko Fučić (1920-1999)*, priredio / edited by Tomislav Galović, Malinska – Rijeka – Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Institut za povijest umjetnosti, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Staroslavenski institut, Sveučilišna knjižnica Rijeka, Općina Malinska-Dubašnica, 2011.

ZBORNİK «AZ GRIŠNI DIAK Branko prdivkom Fučić»

Zbornik pod gornjim naslovom sadržava sedamdesetak priloga o akademiku Branku Fučiću napisanih u povodu njegove desete obljetnice smrti. Prilozi su prinos sa znanstvenog skupa održanog u Malinskoj-Dubašnici, na otoku Krku 30. 1. - 1. 11. 2009. godine.

Skup su organizirale ove znanstvene ustanove: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Institut za povijest umjetnosti, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Staroslavenski institut, Sveučilišna knjižnica u Rijeci te Općina Malinska-Dubašnica.

U Uredništvu su Zbornika znanstvenici i prijatelji Branka Fučića.

Recenzenti referata bili su dr. M. Čunčić (Zagreb), prof. dr. G. Holzer (Beč), dr. L. Orešković (Pariz) i prof. dr. L. Steidorf (Kiel).

Zbornik je uredio T. Galović. Vrlo znalački razvrstao je građu pa se raznovrsna tematika iz pojedinih sekcija doima logičnom cjelinom.

Zbornik su pisali izvrsni stručnjaci i prijatelji pokojnog akademika B. Fučića. Pisali su ga na vrhunskoj znanstvenoj razini, ali produhovljeno, prijateljski toplo. Ušli su u mikrokozmos Fučićeva svijeta znanstvenom akribijom i dušom umjetnika riječi i osjećaja, ljubavlju koju nose iskreni privrženici Fučićeva djela.

Spomenuli smo da su radove već recenzirali stručnjaci iz pojedinih struka. Nama je dati zaokruženu cjelinu, upozoriti na tematiku, koja je u Zborniku (kao i na skupu) razvrstana u nekoliko sekcija s nadahnuto pisanim uvodom akad. R. Katičića.

a) VITA OPUSQUE

U njoj je izvrstan rad T. Maroevića *Zemlja prohodana, baština protumačena: hermeneutički rasponi Branka Fučića*. Iz rada parafraziramo: Branko Fučić ostvario je velike sinteze: Istarske freske (1963.) i Glagoljske

natpise (1982.). U svakom području svoga života i djelovanja ostvario je vrhunce. Sam je rekao: obrađujem mala mjesta, male majstore, malu povijest. Da! Ali to je ona nova povijest poput povijesti francuskih analista. To je povijest sadašnjice: društvena, kulturna, duhovna povijest – kakvu je Branko Fučić znao na terenu živjeti i tumačiti. Njegove «Fraške» Fučićeva su povijesna istina. J. Bratulić, prijatelj i njegov čest suputnik po Istri, govori o indikativnim primjerima Fučićeva rada na terenu. A. Badurina iznosi sjećanja na B. Fučića i na njegov zavičaj (Dubašnicu), na njegov glagoljički lapidarij. S. Damjanović piše o Fučićevim *Glagoljskim natpisima*, katalogu, indeksima u knjizi i o interpretaciji natpisa.

Primijetiti je kako nas npr. lik sv. Martina iz Toursa na jednom od glagoljskih spomenika veže od doseobe do danas sa Zapadom, glagoljička slova na spomeniku dar su s istoka, kamen na kojemu se ostvarila ta sinteza pripadao je, prije glagoljaša, antičkoj kulturi na liburnijskom Krku. U radu F. Šanjek pokazuje kako Fučićeva otkrića, poruke i prezentacije daju reljefnu sliku bogatstva vjerskog i kulturnog života. Nekoliko je priloga posvećeno Fučićevu duhovnom životu uzornog kršćanina (M. Jurčić, A. Bozanić, A. Rebić, M. Bogović, D. L. Mlakić, A. Barbiš, M. S. Filipović, J. Zalokar, M. Međimorec, i drugi). Duhovni svijet B. Fučića proteže se manje-više i u drugim radovima u Zborniku. S pravom navodi I. Golub kako Fučić tako umije tumačiti glagoljičke spomenike kao da s amblona umjetnosti navješta Evanđelje. U ovoj sekciji o životu B. Fučića tiskani su radovi O. Lubinane o Fučićevoj izložbi glagoljice 1968. u današnjoj Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci. O Fučićevoj cjelokupnoj bibliografiji životopisu i stvaralačkom opusu izlažu I. Botica i T. Galović.

b) ARS HISTORIAQUE

Sekcija je imala 13 predavača, a razmatrali su povijesno-umjeničke teme. Tako A. Klemenc opisuje prisni znanstveni odnos B. Fučića s njegovim mentorom i prijateljem F.

Steletom, kod kojega je B. Fučić izradio i obranio doktorsku disertaciju *Srednjovjekovno zidno slikarstvo u Istri*, te navodi golemu sačuvanu korespondenciju iz toga dugogodišnjega prijateljskog druženja. O prapovijesnim lokalitetima, koje navodi B. Fučić u svojim djelima piše K. Buršić Matijašić. O romaničkom graditeljstvu (Sv. Krševan na Glavotoku, Sv. Nikola pred Ninom i Sv. Toma u Vrsima) piše P. Vežić. O graditeljstvu Dubašnice za renesanse izvješćuje M. Bradanović, a o kasnoj srednjovjekovnoj povijesti Dubašnice piše P. Runje.

O grafičkim predlošcima u srednjovjekovnom zidnom slikarstvu Istre izvješćuje Fučićev slovenski kolega J. Höfler, dok zidne slike u Sv. Mariji u Lovreču analizira Maraković, a R. Oštrić piše o zidnim slikama u crkvi sv. Prima i Felicijana u Čirkotima. Analizom i datiranjem vojne opreme na freski *Judin poljubac* u gore spomenutoj crkvi sv. Prima i Felicijana bavi se D. Oštrić.

Poganskom simbolikom u srednjovjekovnoj kršćanskoj ikonografiji u Hrvatskoj izvješćuje M. Pelc. Različitim pitanjima kršćanske ikonografije u Istri bave se: M. A. Dürriegl, Z. Bistović i M. Vicelja-Matijašić.

Radovi iz ove sekcije bogato su ilustrirani slikama i crtežima te bi ih svakako valjalo tiskati u boji.

c) SLAVISTICA ET CROATISTICA

U ovoj paleografskoj i lingvističkoj sekciji bilo je 14 prinosnika koji su obrađivali: paleografska pitanja, morfologiju teksta, rekonstrukcije pokušaja Fučićevih akcentuiranja prvih glagoljskih tekstova (S. Zubčić), jezik Fučićevih natpisa i grafita (M. Mihaljević/S. Sudec), morfološka obilježja i ustrojstva najstarijih hrvatskih glagoljskih epigrafskih spomenika od 11. do 13. stoljeća (A. Kapetanović) oblike vlastitih imena u natpisima (M. Dimitrova) grafijske *mitologeme* u europskom kontekstu (O. Akimova), legende o svecima (npr. *Antunu od prašćića*) (V. Badurina Stipčević), novije atribucije hrvatskih glagoljskih pisarskih ruku (A. A. Turilov), magijske elemente (A. Džurova),

kajkavske utjecaje u 2. novljanskom brevijaru (M. Šimić), hrvatsku ćirilicu u glagoljskim matičnim knjigama (M. Rimac i I. Botica) novootkrivene glagoljske rukopise Jurja Černića (S. O. Vialova), Kukuljevićev glagoljski epitaf (A. Vlašić-Anić), probleme transliteracije hrvatske glagoljice (J. Vince).

d) EPIGRAFICA GLAOLITICA FUČIĆIANA

U vezi s Fučićevom glagoljičkom epigrafijom obrađene su ove teme: doprinos Fučićevih istraživanja glagoljičkih natpisa (A. Nazor), o Bašćanskoj ploči u Fučićevim istraživanjima (T. Kuštović/B. Kuzmić). O problemu nastanka tzv. hrvatske ćirilice, Crkve bosanske i stećaka raspravlja V. Sokol. L. Prister piše o doprinosu Fučićevih istraživanja grafita u kontinentalnom dijelu Hrvatske. U ovoj su sekciji još ovi radovi: B. Ljubovića o Fučićevu proučavanju glagoljičke baštine u Senju, te rad o Fučićevoj ekspertizi navodnoga glagoljičkog teksta u Moravskoj (V. Čermák).

e) ETNOGRAPHIA I ALIA

Ova je sekcija imala pet predavača. Zanimljiv je rad J. Vince Pallua o etnografskim zapažanjima B. Fučića (*crgan* «nadstrešnica», *mirila*, *Veli Buog*, *Silivan*, *sv. Juraj*...) s točnom Fučićevom konstatacijom kako *smo svi mi danas stariji od nas samih u smislu etnografskog nasljeđa*. Temom *bestijarija* u Fučićevim djelima bavila se A. Zardija Kiš, o predodžbi ovce u Fučićevu izvrsnom vodiču *Apsyrtides* piše D. Pasarić, a E. Rudan o *Juri ki načinja ruke* i krsniku kao iscjelitelju. Grdoselsku kroniku obradio je V. Kovačić.

f) SCIENTIE AUXILIARES/HISTORIA ET ALIA

Iz ove su sekcije u Zborniku tisakana tri priloga. M. Matijević Sokol piše o latinskoj epigrafiji otoka Krka (9. – 11. st.), koja je prethodila glagoljskoj, F. Velčić izlaže o zanimljivom heraldičkom stvaralaštvu B. Fučića (s prilozima), D. Sabalić piše o inventarizaciji knjiškoga fonda u samostanima na Kvarneru, a

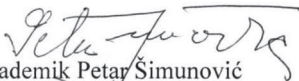
D. Žubrinić o Fučićevim putokazima u glagoljici: mnoštvu glagoljičkih spomenika i njihovu razmješčaju izvan područja koja nisu bila u užem fokusu Fučićevih razmatranja.

Na kraju Zbornika zanimljiva je *Kronika simpozija* koju pišu T. Galović i P. Dujmović.

Zbornik, naravno, ima podroban indeks imena.

Istaknimo još jednom kako su svi prinosnici u Zbornik pronašli znanstvene i ljudske poticaje u djelu akademika Branka Fučića. Ovaj Zbornik još jedna je potvrda kako su Istarske freske, i sve u vezi s njima, pokazale vrstan vrijednosni ostvaraj naše pučke umjetničke tvorbe, a glagoljski natpisi, drugo značajno područje Fučićeva zanimanja, visok kulturni i umjetnički doseg hrvatskoga srednjovjekovlja.

Sav Zbornik odiše znatiželjom i zanosom znanstvenika koji su na svoje teme gledali likovnim očima stručnjaka i dušom Fučićevih prijatelja. Svojim su se priložima iskazali kao pravi, iskreni poklonici i poštovatelji *grišnog diaka Branka pridivkom Fučić*.

Akademik Petar Šimunović

Akademik Milan Moguš

MILAN MOGUŠ AND THE *BAŠKA TABLET*

Summary

Presented in the article is an overview of the research results of Milan Moguš (1927 – 2017) connected to the study of the Baška tablet, our most significant national monument in the Croatian language and Glagolitic alphabet from the period of the Croatian kingdom and directly after it. In his extensive philological-linguistic opus the distinguished Croatian linguist, professor of the dialectology and history of the Croatian language, full member of the Croatian Academy of Sciences and Arts, M. Moguš has dedicated one section to his investigations of the Baška tablet. It is understandable that this the most important Croatian Glagolitic monument is mentioned at the beginning of his scientific specialist paper as well as in his former scientific opus, especially when he had written a synthesis of the history of the Croatian literary language. The scientific results of the Baška tablet are recapitulated and outlined, and it points to the open questions and problems, to which M. Moguš has approached and offered, mainly from a linguistic point of view, some solutions to. His papers are presented and analysed, of which the following five should be specially noted: 1) 'A word or two about the Baška tablet (upon the 890th anniversary)' (1967; reprinted 1988), 2) 'The Baška tablet in our scientific literature' (paper 1989, text 1997), 3) *History of the Croatian literary language* (1993, 1995², 2009³), 4) 'Philological view of Old Croatian legal documents' (2000), and 5) *How to read the Baška tablet* (2011, previously published in the *Senjski zbornik*, issue 37/2010). To end with we can conclude that M. Moguš has contributed the most to the study of the Baška tablet, right in the field of the history of the Croatian language – the phonology and accentology, and his paper is and will be a reliable starting block for all future investigations in this scientific area, and his results should not be bypassed and/or disregarded.

Keywords: Baška tablet, Jurandvor fragments, Croatian language, Glagolitic epigraphy, dialectology, accentology, Middle Ages, Milan Moguš (1927-2017).